

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Het mysterie van de criminele vrouw: Theorieën over criminaliteit door meisjes en vrouwen

Hoeve, M.; Vogelvang, L.; Wong, T.; Kruithof, B.

Publication date

2012

Document Version

Final published version

Published in

Criminele meisjes en vrouwen: achtergronden en aanpak

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hoeve, M., Vogelvang, L., Wong, T., & Kruithof, B. (2012). Het mysterie van de criminele vrouw: Theorieën over criminaliteit door meisjes en vrouwen. In A.-M. Slotboom, M. Hoeve, M. Ezinga, & P. van der Helm (Eds.), *Criminele meisjes en vrouwen: achtergronden en aanpak* (pp. 69-94). (Boom studieboeken criminologie & veiligheid). Boom Lemma.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

4 Het mysterie van de criminele vrouw: Theorieën over criminaliteit door meisjes en vrouwen

Machteld Hoeve, Lieke Vogelvang, Thessa Wong en Bernard Kruitthof

4.1 Inleiding

Veel theorieën over criminaliteit die in de loop van de tijd zijn ontstaan maken geen onderscheid tussen mannen en vrouwen. Met name klassieke criminologische theorieën zoals de *control theory* van Hirschi (1969), de *general theory of crime* van Gottfredson en Hirschi (1990) of de *differential association theory* van Sutherland (1947) besteden geen of nauwelijks aandacht aan crimineel gedrag door vrouwen en de vraag waarom mannen vaker delicten plegen dan vrouwen.

Er zijn echter enkele perioden waarin theorieën opgang maakten die expliciet ingingen op het verklaren van criminaliteit door vrouwen of de oververtegenwoordiging van mannen in criminaliteitscijfers. Zo beschreven Lombroso en Ferrero aan het eind van de negentiende eeuw hun visie op crimineel gedrag door vrouwen, waarbij zij verschillende groepen criminele vrouwen onderscheidde. Met de opkomst van de tweede feministische golf ontstonden eind jaren zestig feministische theorieën waarin kritiek werd geleverd op klassieke criminologische theorieën. Sociale ongelijkheid en de paternalistische samenleving waren in die tijd belangrijke thema's. Sindsdien is er meer ruimte binnen criminologische theorieën voor meisjes- en vrouwencriminaliteit en sekseverschillen.

In dit hoofdstuk zullen we een overzicht geven van uiteenlopende criminologische theorieën uit verschillende perioden. We zullen hierbij de nadruk leggen op de vraag in hoeverre deze theorieën crimineel gedrag door meisjes en vrouwen verklaren. Daarnaast zullen we echter ook aandacht besteden aan verklaringen voor de *gender gap*. De *gender gap* of ook wel het gender-ratio probleem genoemd, verwijst naar het sekseverschil in de prevalentie van delinquent gedrag. Vanuit onderzoek naar risicofactoren voor delinquent gedrag bestaan er verschillende hypothesen (Moffitt et al., 2001). De eerste hypothese is dat vrouwen minder kwetsbaar zijn voor risicofactoren van delinquent gedrag dan mannen (*differential vulnerability hypothesis*). Risicofactoren hebben dan een kleiner effect op delinquent gedrag bij vrouwen dan bij mannen. De tweede hypothese is dat vrouwen minder worden blootgesteld aan risicofactoren dan mannen (*differential exposure hypothesis*). We zullen nagaan bij welke hypothesen de theorieën aansluiten.

Eerst wordt een kort overzicht gegeven van vroege theorieën, zoals de visie van Lombroso op criminaliteit door vrouwen en meisjes. Vervolgens wordt ingegaan op verklaringen voor meisjes- en vrouwencriminaliteit aan de hand van feministische theorieën. Daarna bespreken we genderspecifieke theorieën, zoals de *power-control theory*, de *role strain theory* en de *masculinity theory*. Hierbij zullen ook klassieke criminologische theorieën, zoals de *control theory*, *strain theory* en de *differential association theory* kort worden besproken. Vervolgens behandelen we meer recente theorieën uit de levensloop- en ontwikkelingscriminologie. Daarna besteden we aandacht aan neurobiologische theorievorming. In de slotparagraaf (Discussie) zullen we de theorieën vergelijken en nagaan welke verklaringen voor criminaliteit bij meisjes en vrouwen worden gegeven, welke verklaringen worden gegeven voor de gender gap en of verklaringen voor de gender gap aansluiten bij de hierboven besproken *differential vulnerability*- of *differential exposure*-hypothesen.

4.2 Vroege criminologische theorieën

De eerste theorieën waarin verklaringen worden gegeven voor criminaliteit door vrouwen zijn afkomstig uit het eind van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw. Invloedrijke wetenschappers uit die tijd zijn Lombroso en Ferrero, Thomas, en Freud. Deze wetenschappers verklaarden criminaliteit van vrouwen vooral aan de hand van biologische factoren. Zo verklaarde Lombroso criminaliteit aan de hand van het begrip atavisme. Daarmee bedoelde hij dat criminelen eigenlijk een stap terug zijn in de ontwikkeling van de beschaafde mens. Wanneer atavisme optreedt, vindt een terugval in de ontwikkeling plaats. Criminelen maken een teruggang in het evolutionaire ontwikkelingsproces, doordat zij eigenschappen en gedragingen bezitten die generaties eerder zijn verdwenen. Ze zouden te herkennen zijn aan uiterlijke kenmerken zoals een asymmetrisch gezicht, een teveel aan tepels, tenen of vingers, grote kaken en ongevoeligheid voor pijn (Lanier & Henry, 1998).

In *La Donna Delinquente* (verschenen in 1893 en voor het eerst in het Engels vertaald in 1895) proberen Lombroso en Ferrero te verklaren waarom vrouwen minder crimineel gedrag vertonen dan mannen. Dit leverde echter een dilemma op. Enerzijds stelden Lombroso en Ferrero dat criminelen achterlopen in het evolutionaire ontwikkelingsproces. Anderzijds geloofden zij dat vrouwen inferieur zijn aan mannen. Dit dilemma losten Lombroso en Ferrero op door te stellen dat vrouwen evolutionair minder snel ontwikkelen, waardoor er minder grote verschillen tussen vrouwen onderling zijn dan tussen mannen onderling (Rafter & Gibson, 2004). Doordat mannen zich in evolutionair opzicht sneller ontwikkelen, is er meer variatie en zijn er meer uitschieters: oftewel meer superieure maar ook meer inferieure mannen. Dit heeft tot gevolg dat crimineel gedrag onder mannen vaker voorkomt. De lagere criminaliteitscijfers van vrouwen zijn een teken van de vrouwelijke inferioriteit, doordat zij zich als groep minder goed ontwikkelen en er daardoor min-

der variatie ontstaat tussen vrouwen onderling. Vrouwen die wel crimineel gedrag vertonen, kunnen volgens Lombroso en Ferrero onderscheiden worden in verschillende typen criminele vrouwen (Lombroso & Ferrero, 2004). De meerderheid van de criminele vrouwen is geboren crimineel. De gelaatstrekken van deze vrouwen lijken veel op die van criminele mannen. Bovendien worden zij beschreven als overmatig seksueel ingesteld, gevat, brutaal en dominant. Daarnaast hebben deze vrouwen weinig moederlijke gevoelens. De tweede categorie criminele vrouwen bestaat uit gelegenheidscriminelen. In tegenstelling tot de geboren criminele vrouwen zijn bij deze groep geen fysieke afwijkingen waar te nemen. Andere groepen die in het boek worden beschreven zijn vrouwen die delicten plegen uit passie, krankzinnige criminele vrouwen en prostituees. Met betrekking tot deze laatste groep zeggen Lombroso en Ferrero dat prostitutie, nog meer dan criminaliteit, het belangrijkste kenmerkende gedrag is van degeneratie.

Het werk van Thomas (1923) was sterk beïnvloed door Lombroso. Thomas was echter minder strikt in het uitsluitend aanvoeren van biologische verklaringen voor criminaliteit dan Lombroso. Hij definieerde criminaliteit als een sociale pathologie in plaats van als een biologische afwijking. Desondanks stelde hij dat sekseverschillen in het bereiken van belangrijke maatschappelijke posities zoals die van politici, kunstenaars en intellectuelen, een gevolg waren van biologische verschillen tussen mannen en vrouwen en niet van sociaal geconstrueerde rolpatronen en mogelijkheden (Smart, 1976). Ook Freud probeerde gedrag van vrouwen te verklaren aan de hand van het idee dat vrouwen anatomisch inferieur zijn aan mannen (Klein, 1980). Tijdens één van de psychoseksuele stadia, het fallische stadium, ontdekken meisjes de genitaliën van de andere sekse. De teleurstelling die meisjes hebben wanneer zij de 'superieure' penis zien, maakt dat zij jaloers worden op de man (penisnijd), zich inferieur voelen en boos worden op hun moeder, die zij verantwoordelijk houden voor hun 'castratie'. Dit oedipuscomplex wordt opgelost wanneer meisjes zich identificeren met hun moeder. Freud verklaarde dat deviante vrouwen het oedipuscomplex niet goed hebben opgelost en in crimineel gedrag vervallen om zo in opstand te komen tegen hun natuurlijke vrouwelijke rollen.

In het begin van de twintigste eeuw werd in de literatuur over vrouwen en criminaliteit het werk van Lombroso nog maar weinig serieus genomen. Zo verwierpen belangrijke onderzoekers het biologisch determinisme. Healy (1915), bijvoorbeeld, verklaarde sekseverschillen in crimineel gedrag aan de hand van psychologische factoren. Zijn ideeën waren voor een groot deel gebaseerd op het werk van Freud. Volgens Healy bestaat er geen eendimensionale verklaring voor delinquentie, maar is er een unieke combinatie aan factoren die de persoonlijkheid van een delinquent hebben gevormd. Net als Freud ging hij ervan uit dat delinquent gedrag, dat vooral voorkomt bij adolescenten, kan worden verklaard door psychische conflicten die veroorzaakt zijn door seksualiteitsproblemen. Bonger (1916), een beroemd Nederlands criminoloog, zocht een verklaring in de sociale omgeving. Volgens hem is criminaliteit een normale reactie op gedepriveerde economische en sociale omstandigheden. Opvallend is dat Bonger zich negatief uitliet over vrouwelijke

eigenschappen, maar deze aan de onderdrukking van vrouwen door mannen weet. Zo zouden vrouwen liegen en hypocriet zijn. Daarnaast schreef Bonger in zijn dissertatie dat wanneer vrouwen op dezelfde manier zouden leven als mannen, er geen sekseverschillen in de frequentie van criminaliteit zouden zijn (Van Heerikhuizen, 1987). Deze ideeën sluiten aan bij de *differential exposure hypothesis* die we in de inleiding hebben besproken: vrouwen plegen minder delicten dan mannen omdat zij minder worden blootgesteld aan risicofactoren voor criminaliteit. Wanneer zij net zo zouden leven als mannen en daardoor aan dezelfde risicofactoren zouden worden blootgesteld, zouden de gender gap niet meer bestaan.

Halverwege de twintigste eeuw ontstonden meer criminologische theorieën die nauwelijks nog aandacht aan biologische verklaringen besteedden maar zich richtten op maatschappelijke ontwikkelingen als oorzaak van crimineel gedrag. Biologische verklaringen werden na de Tweede Wereldoorlog door veel mensen in verband gebracht met het gedachtegoed van de nazi's. Het denken in termen van rassen en aangeboren (inferieure) eigenschappen, eugenetica en andere biologische concepten werd alom gezien als een terugval of zelfs als fascisme (Noordman, 1989). Doordat erfelijkheid en het creëren van een zuiver Aarisch ras een belangrijk onderwerp was voor de nazi's, is onderzoek naar erfelijkheid nog lange tijd taboe geweest. In Nederland was Buikhuisen in 1979 onderwerp van een hevige discussie omdat hij een combinatie van biologische en sociaalwetenschappelijke verklaringen aandroeg voor menselijk gedrag. De discussie werd zo hevig dat Buikhuisen de universiteit vroegtijdig heeft verlaten (Donker et al., 1997). Sindsdien domineren de psychologische en sociologische verklaringen binnen de criminologie. Deze theorieën nemen nog steeds een belangrijke plaats in binnen de criminologie, maar besteden vrijwel geen aandacht aan criminaliteit door vrouwen en sekseverschillen in delinquent gedrag (Agnew, 2009). We zullen de belangrijkste van deze klassieke theorieën bespreken in de paragraaf over klassieke en genderspecifieke theorieën.

Omdat slechts weinig sociale wetenschappers aandacht besteedden aan criminaliteit door vrouwen, zijn Lombroso's ideeën over criminaliteit door vrouwen tot in de jaren zeventig invloedrijk gebleven (Rafter & Gibson, 2004). Terwijl voor het verklaren van criminaliteit door mannen vooral werd gezocht in psychologische en sociologische factoren, werd criminaliteit door vrouwen echter lange tijd verklaard vanuit een biologisch determinisme (Rafter & Gibson, 2004). De prominente plaats van biologische verklaringen voor criminaliteit door vrouwen is bijvoorbeeld terug te zien in het werk van Glueck en Glueck (1934). Zij veroordeelden crimineel gedrag door vrouwen sterker dan crimineel gedrag door mannen. De Gluecks vonden dat criminele vrouwen altijd een levenslange veroordeling moesten krijgen als ze gepakt werden. Dit zou deze inferieure vrouwen tegenhouden om zich voort te planten. Hoewel Glueck en Glueck (1934) niet direct verwijzen naar het werk van Lombroso en Ferrero, leunen zij op biologische verklaringen voor crimineel gedrag van vrouwen, terwijl biologische factoren als verklaring voor mannelijke criminaliteit als onbelangrijk gezien werden ten opzichte van sociologische verklaringen.

Ook het werk van Otto Pollak (1950), zestien jaar later, laat zien dat er nog steeds een verschil in verklaringen voor criminaliteit van mannen en vrouwen zichtbaar is. Pollaks boek was in grote mate gebaseerd op *La Donna Delinquente*. Pollaks (1950) ideeën verschillen echter wel op een paar punten van die van Lombroso en Ferrero. Zo stelt Pollak dat criminaliteit even vaak voorkomt bij mannen als bij vrouwen. Criminaliteit door vrouwen komt vaker voor dan wordt geregistreerd, aldus Pollak, maar blijft vaker verborgen doordat vrouwen beter kunnen liegen en misleiden dan mannen. Bovendien hebben mannen die werkzaam zijn in het justitiële werkveld de neiging om vrouwen te beschermen, waardoor zij minder snel worden gearresteerd en veroordeeld voor crimineel gedrag. Desondanks stelt Pollak dat crimineel gedrag bij vrouwen grotendeels biologisch bepaald is (Belknap, 2007). Andere voorbeelden van Lombroso's invloed zijn het werk van Konopka (1966) en Vedder en Somerville (1970). Konopka stelt dat criminele vrouwen gedreven worden door emotionele problemen, eenzaamheid en seksualiteit. Vedder en Somerville menen dat delinquent gedrag door vrouwen wordt veroorzaakt door de onwil om zich aan te passen aan de vrouwelijke rol.

Lombroso en zijn tijdgenoten verklaarden criminaliteit bij vrouwen vanuit een biologische invalshoek. Zo probeerde Lombroso net als bij mannen criminaliteit bij vrouwen te relateren aan fysieke kenmerken. Freud legde als verklaringen voor deviant gedrag door vrouwen meer de nadruk op psychische problemen van vrouwen en het zich niet willen conformeren aan gedrag dat volgens hem van nature bij vrouwen past. Afgezien van accentverschillen overheerst bij deze onderzoekers het idee dat biologische factoren verantwoordelijk zijn voor criminaliteit door vrouwen en dat vrouwen inferieur zijn aan mannen. Het is opmerkelijk dat in de loop van het begin van de twintigste eeuw voor het verklaren van criminaliteit door mannen vooral werd gewezen naar psychologische en sociologische factoren, terwijl criminaliteit door vrouwen werd verklaard vanuit een biologisch determinisme. In dit opzicht is de invloed van Lombroso nog lang merkbaar (Rafter & Gibson, 2004). Onderzoekers negeren allen de rol van sociale en economische factoren in het verklaren van criminaliteit door vrouwen (Belknap, 2007). De invloed van Lombroso is pas met de opkomst van de feministische theorieën in de jaren zeventig van de twintigste eeuw verminderd. Deze feministische theorieën zullen in de volgende paragraaf worden besproken.

4.3 Feministische theorieën

Tijdens de tweede feministische golf in de jaren zestig streefden vrouwen meer gelijkheid na, waaronder kiesrecht en het mogen studeren aan een universiteit. Het feminisme deed ook zijn intrede in de wetenschap. Universitair geschoolde vrouwen herkenden zich niet in de bestaande wetenschappelijke theorieën en zagen een discrepantie tussen de objectieve algemeen geldende theorieën en hun eigen alledaagse ervaringen. Zij noemden de wetenschap 'gender blind' (Lanier & Henry, 1998). De feministische theoretici ontwierpen theorieën waarin genderrela-

ties een centrale plaats innamen om menselijk gedrag, waaronder criminaliteit, te begrijpen (Cullen & Agnew, 1999). Deze zijn gebaseerd op klassieke sociologische en psychologische theorieën en richten zich vooral op genderverschillen, ongelijkheid en onderdrukking (Farganis, 2004). Doordat de criminologie werd gedomineerd door mannen, kwamen de feministische theorieën over criminaliteit pas in de jaren negentig van de twintigste eeuw in de tekstboeken terecht. De feministische bijdragen werden in de tussentijdse dertig jaar ondergeschikt gesteld en uitgesloten (Lanier & Henry, 1998).

Er bestaan verschillende stromingen binnen de feministische theorieën, zoals het liberaal feminisme van Simon (1975) en Adler (1975) en kritische of radicale feministen zoals Daly en Chesney-Lind (1988). Een overeenkomst tussen de verschillende stromingen is dat deze allemaal belang hechten aan het effect van gender in het verklaren van criminaliteit. Een tweede overeenkomst tussen de stromingen is dat ze de nadruk leggen op de onderdrukking van vrouwen door mannen. Er zijn ook enkele verschillen tussen de stromingen. Zo ligt bij het liberale feminisme de nadruk op gender als een sociaal construct; genderverschillen zijn niet biologisch verankerd waardoor verandering in genderrelaties mogelijk is en in de ogen van de feministen zelfs nodig (Miller & Mullins, 2009). Verschillen in socialisatie, rolpatronen en de gelegenheid om crimineel gedrag te vertonen verklaren waarom vrouwen minder delicten plegen dan mannen. Wanneer vrouwen gelijke rechten als mannen zouden hebben, zou criminaliteit onder vrouwen toenemen. Bij radicaal feministen ligt de focus op het patriërchaat, de door mannen gedomineerde samenleving. Zij menen dat mannen van nature agressief en dominant en zijn daarom eerder geneigd zijn om een delict te plegen dan vrouwen (Lanier & Henry, 1998). Feministisch criminologen verklaren het sekseverschil in criminaliteit, dat wordt aangeduid met de *gender gap*, aan de hand van het begrip gender waarbij er stromingen zijn die ervan uit gaan dat sekseverschillen zijn ontstaan door socialisatie en sociale processen in de samenleving (zoals bij de liberaal feministen) of door biologische verschillen tussen de seksen (zoals bij radicaal feministen). Geen van de theorieën verklaart waarom sommige vrouwen wel crimineel gedrag vertonen.

Er wordt overigens gedacht dat deze *gender gap* steeds kleiner wordt. Adler (1999) was de eerste feministische theoreticus die stelde dat als vrouwen dezelfde rechten en vrijheden zouden kennen als mannen, sekseverschillen in crimineel gedrag zouden verminderen. Deze hypothese wordt aangeduid met de *gender-equality hypothesis*. Andere feministische theoretici leken dit ook te denken doordat zij de *gender gap* verklaarden door te stellen dat vrouwen niet in de gelegenheid zijn om crimineel gedrag te vertonen. Dit lijkt te impliceren dat als vrouwen die gelegenheid wel hebben, ze ook crimineel gedrag zouden vertonen; dit komt overeen met de *differential exposure hypothesis* van Moffitt et al. (2001); vrouwen zijn even kwetsbaar voor risicofactoren als mannen maar zij worden minder blootgesteld aan risicofactoren en dit verklaart waarom zij minder delicten plegen. Criminaliteit is vooral een mannenzaak, hoewel het aandeel vrouwelijke verdachten geleidelijk toeneemt. In de periode 2000-2007 steeg het percentage vrouwen in de verdachten-

populatie jaarlijks met een paar tienden van een procent, van minder dan 15% naar ruim 18% (De Heer-de Lange & Kaldien, 2010; Slotboom et al., 2011). De onderdrukking van vrouwen door mannen lijkt dus niet volledig te kunnen verklaren waarom vrouwen minder crimineel gedrag vertonen dan mannen. Adler (1999) wijst er echter op dat alhoewel vrouwen nu dezelfde rechten hebben als mannen, rolpatronen nog vaak seksestereotiep zijn en de vrouwenemancipatie nog niet voltooid is.

Een beperking van de feministische theorieën is dat deze moeilijk empirisch te onderzoeken zijn. Olge en Batton (2009) geven aan dat er onder feministische theoretici geen consensus bestaat over de definitie van het patriarchaat, terwijl dit voor alle stromingen een verklaring is voor de *gender gap*. Sommige stromingen beschouwen dit als ongelijkheid tussen mannen en vrouwen (zoals het liberaal feminisme), terwijl andere stromingen het patriarchaat breder beschouwen als verschillende, gerelateerde systemen van onderdrukking (zoals het socialistisch feminisme). Door het gebrek aan consensus is het operationaliseren van het patriarchaat problematisch, waardoor de hypothesen van feministische theorieën moeilijk empirisch te toetsen zijn. Dit is volgens Olge en Batton echter wel nodig om goed te kunnen begrijpen hoe het patriarchaat individueel gedrag kan beïnvloeden. Als duidelijk is hoe het patriarchaat gedrag beïnvloedt, dan kan dit leiden tot een beter begrip van het verschil in criminaliteit tussen mannen en vrouwen. Volgens Olge en Batton (2009) zou operationalisatie van het begrip dominantie van mannen zowel op microniveau als op macroniveau moeten worden gemeten. Op macroniveau gaat het dan om sociale instituties zoals de economie, politiek, religie, educatie, het gezin, het justitiesysteem en de media. Voor zover bekend bestaat er vooralsnog geen goede operationalisatie van het begrip dominantie van mannen.

4.4 Klassieke en genderspecifieke theorieën

Zoals in de paragraaf over vroege theorieën naar voren is gekomen, ontstonden halverwege de twintigste eeuw verschillende criminologische theorieën die nauwelijks nog aandacht aan biologische verklaringen van crimineel gedrag besteedden. In plaats daarvan richtten de theorieën zich op maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de oorzaak van crimineel gedrag. Deze klassieke theorieën nemen nog steeds een belangrijke plaats in binnen de criminologie, al is geconstateerd dat deze theorieën zijn ontwikkeld om criminaliteit door mannen te verklaren (Agnew, 2009). Vanwege de kritiek op deze theorieën die ontstond vanuit de feministische criminologie dat deze theorieën geen verklaring geven voor criminaliteit door vrouwen en de *gender gap*, hebben onderzoekers deze theorieën toegepast op vraagstukken over genderverschillen. Ook zijn sommige van deze klassieke theorieën recentelijk aangepast en zijn nieuwe genderspecifieke theorieën ontstaan. In deze paragraaf zullen we deze toepassingen van klassieke theorieën op gendervraagstukken en nieuwe genderspecifieke theorieën bespreken. We richten ons achtereenvolgens op

de *power-control theory*, de *general strain theory*, de *role strain theory*, de *masculinity theory* en de *gendered theory of female offending*.

De principes van de *power-control theory* zijn gebaseerd op die van de control theory van Hirschi. Hirschi (1969) houdt zich bezig met de vraag waarom mensen geen crimineel gedrag vertonen. De theorie gaat er vanuit dat iedereen crimineel gedrag zou vertonen als dat gedrag het meest zou opleveren. De reden waarom mensen geen crimineel gedrag vertonen wordt gezocht in de meerwaarde die het oplevert als men zich conformeert aan de sociale omgeving. Men leert dus om geen crimineel gedrag te vertonen (Lanier & Henry, 1998). Hirschi (1969) stelt dat iemand een delict pleegt als deze persoon slechts in beperkte mate is verbonden met de samenleving. Deze sociale band met de maatschappij bestaat uit de volgende vier componenten: gehechtheid (*attachment*) aan ouders, leerkrachten en *peers*; toewijding (*commitment*) aan het normale leven, zoals in onderwijs, meedoen (*involvement*) aan bijvoorbeeld sport; geloof (*belief*) en het conformeren aan morele normen. De vier componenten zijn alle uniek in de verklaring voor crimineel gedrag. Ze zijn echter wel aan elkaar gerelateerd (Chapple et al., 2005). De bindingen met het gezin hebben de meest prominente rol in de control theory. Volgens Hirschi gelden deze mechanismen voor mannen en vrouwen. Meisjes hebben echter over het algemeen hechtere relaties met vrienden en ouders dan jongens, besteden meer tijd aan huiswerk maken en halen betere schoolprestaties.

De *power control theory* is ontwikkeld door Hagan et al. (1987) en gaat er net als de controletheorieën van uit dat delinquent gedrag niet het gevolg is van iemands onvermogen om met moeilijke omstandigheden om te gaan. Integendeel, misdaad is avontuurlijk, spannend en leuk voor jongeren en een vorm van het nemen van risico's. In tegenstelling tot de traditionele *control theory* houdt de *power-control theory* wel rekening met sekseverschillen, gender staat zelfs centraal in het verklaren van delinquent gedrag. Deze theoretici delen de mening met sommige feministen dat vrouwen dezelfde geneigdheid zouden hebben om delicten te plegen als mannen wanneer zij zich in dezelfde sociale omstandigheden zouden bevinden. De aanname van de *power-control theory* is dat relaties binnen de familie worden gevormd door processen van buitenaf. Klassenrelaties in de werksituatie en genderrelaties in samenlevingen beïnvloeden de relaties tussen man en vrouw waardoor twee basistypen in gezinnen kunnen worden onderscheiden: patriarchale en egalitaire gezinnen (Hagan, 1999). De machtsrelaties tussen vader en moeder bepalen de manier waarop met dochters en zonen wordt omgegaan. In patriarchale huishoudens worden belangrijke beslissingen door de man genomen. De machtsverschillen binnen deze gezinnen ontstaan doordat de man wel buitenshuis werkt en de vrouw niet. In dergelijke gezinnen worden jongens vrijer opgevoed dan meisjes en zij kunnen hierdoor een sterkere voorkeur voor het nemen van risico's en delinquent gedrag ontwikkelen. In egalitaire gezinnen zijn machtsverschillen veel kleiner en worden jongens en meisjes vrijwel op dezelfde manier opgevoed. Volgens de *power-control theory* zal delinquent gedrag bij meisjes dan ook vaker voorkomen wanneer zij uit egalitaire gezinnen afkomstig zijn, omdat de mate van het toezicht

op deze meisjes en de mogelijkheden voor het plegen van delicten vergelijkbaar zijn met die bij jongens.

Volgens de *strain theory* (Merton, 1938) staat spanning of stress en frustratie (*strain*) in een samenleving centraal bij het verklaren van criminaliteit. Deze *strain* wordt veroorzaakt door relatieve deprivatie (*relative deprivation*). In een samenleving zoals de Verenigde Staten wordt sterk de nadruk gelegd op rijkdom en materieel succes, zoals het bezitten van een eigen huis en auto's (the American Dream). Mensen met veel geld en succes hebben veel aanzien. Echter, relatieve deprivatie treedt op doordat niet alle sociale klassen in een dergelijke maatschappij even rijk zijn en er aanzienlijke sociale ongelijkheid bestaat (Lanier & Henry, 1998). Mensen kunnen op verschillende wijzen omgaan met deze discrepantie tussen doelen die de samenleving voorschrijft en de mogelijkheden van mensen. Criminaliteit is een manier waarmee doelen kunnen worden behaald die niet op een legale manier kunnen worden bereikt. In de oorspronkelijk *strain theory* wordt geen aandacht geschonken aan gender.

Agnew (1985) vernieuwde de traditionele *strain theory*. Hij stelde dat boosheid en frustratie niet voortkomen uit het verschil tussen ambities en verwachtingen of mogelijkheden, omdat deze ambities niet reëel zijn. Volgens hem ontstaat *strain* als doelen die jongeren nastreven niet worden bereikt. Daarnaast noemt Agnew andere vormen van *strain* zoals het niet kunnen ontwijken van pijn of pijnlijke situaties, die zich bijvoorbeeld kunnen voordoen in sociale relaties op school of thuis, en het verliezen van positieve stimuli, zoals bezittingen of een partner. Deze vormen van *strain* resulteren in negatieve emoties zoals frustratie en boosheid. Jongeren zijn niet altijd in staat om met deze *strain* op een legale manier om te gaan, waardoor zij delinquent gedrag kunnen gaan vertonen.

Broidy en Agnew (1997) hebben deze theorie ook gebruikt om delinquent gedrag bij meisjes te verklaren. Zij stellen dat meisjes, net als jongens, vormen van *strain* ervaren die gerelateerd zijn aan delinquent gedrag, zoals afwijzing en hard straffen door ouders, negatieve middelbareschoolervaringen, zoals het halen van lage cijfers en conflicten met de leraar, een sterke behoefte aan geld, thuisloosheid en slachtofferschap. Een voorbeeld is winkeldiefstal, waaraan meisjes zich schuldig maken doordat zij *strain* ervaren. Deze *strain* ontstaat wanneer meisjes graag cosmetische producten en kleding willen hebben die worden aanbevolen door grootschalige reclamecampagnes, maar het geld missen om deze aan te schaffen. Daarnaast hebben meisjes een grotere kans om bepaalde vormen van *strain* te ervaren dan jongens, zoals seksueel misbruik, seksdiscriminatie en partnergeweld.

Broidy en Agnew (1997) verklaarden ook het verschil in delinquent gedrag tussen jongens en meisjes aan de hand van de general strain theory. Zij stelden dat jongens en meisjes niet zozeer verschillen in de mate waarin zij *strain* voelen, maar dat zij verschillende vormen van *strain* ervaren. Zo ervaren mannen vooral vormen van *strain* die delinquent gedrag tot gevolg kunnen hebben. Harde straffen door ouders, negatieve ervaringen op school, negatieve ervaringen met leeftijdgenoten, ruzie, competitie en moeite hebben met het bereiken van doelen als autonomie, uitdaging, geld en een machostatus spelen daarbij een rol. Meisjes hebben daaren-

tegen vaker te maken met andere vormen van strain die niet sterk gerelateerd zijn aan delinquent gedrag, zoals veel toezicht door ouders, de last die gepaard gaat met de zorg voor anderen en de druk om te conformeren aan traditionele rolpatronen. Bovendien is er een genderverschil in de emotionele reactie op strain. Zowel jongens als meisjes voelen boosheid, maar meisjes zullen eerder geneigd zijn om hierop te reageren met destructief gedrag dat gericht is op zichzelf, zoals druggebruik of eetstoornissen (Brody & Agnew, 1997). De boosheid en frustratie van jongens zal zich eerder uiten in destructief gedrag dat gericht is op de buitenwereld, zoals delinquentie. Tot slot zijn jongens eerder geneigd om met crimineel gedrag te reageren op strain dan meisjes door sekseverschillen in sociale ondersteuning, copingstijlen, omgang met criminele vrienden, attitudes ten aanzien van criminaliteit en fysieke lengte en kracht. De verklaringen die de onderzoekers hier geven voor het sekseverschil in het vóórkomen van crimineel gedrag sluit aan bij de *differential vulnerability hypothesis*: jongens en meisjes zijn op verschillende manieren kwetsbaar voor risicofactoren. Bij jongens zullen risicofactoren, in dit geval *strain*, de kans op criminaliteit vergroten, maar bij meisjes zal strain waarschijnlijk vaker leiden tot internaliserende problemen.

Berger (1989) uitte kritiek op de manier waarop de power-control- en strain-theorieën delinquent gedrag bij vrouwen verklaarden. Hij vond het idee dat de veranderende rol door de emancipatie van vrouwen een toename van delinquentie bij vrouwen teweeg zou brengen te simplistisch. Voor de verklaring van delinquent gedrag door vrouwen gebruikte hij het concept *role strain*. *Role strain* verwijst naar de spanning die mensen ervaren doordat er ambigue of tegenstrijdige verwachtingen bestaan binnen één rol (Goode, 1960). Zo zijn werkende moeders nog steeds een traditioneel rolmodel voor hun dochters, ook al zitten ze niet full-time thuis. Er wordt immers nog steeds van hen verwacht dat zij minder verdienen dan hun man, verantwoordelijk zijn voor het huishouden en de zorg voor de kinderen, thuis zijn als de kinderen nog klein zijn en de prioriteit leggen bij hun gezin. Wanneer deze verwachtingen en verantwoordelijkheden binnen één rol moeilijk zijn te verenigen kan *gender role strain* ontstaan. Delinquente meisjes kunnen ook *gender role strain* ervaren. Ze houden er zowel traditionele gender rolverwachtingen als niet-traditionele rolverwachtingen op na. Aan de ene kant handhaven delinquente meisjes traditionele seksestereotype rolverwachtingen in veel levensgebieden, zoals werk, gezin en relaties, omdat zij goedkeuring van jongens willen ontvangen. Aan de andere kant willen ze worden gezien als gelijkwaardig aan mannen en proberen daaraan te voldoen door delinquent gedrag te vertonen (Berger, 1989).

Eén van de weinige nieuwe theorieën waarin gender een prominente rol inneemt is afkomstig van Messerschmidt (1999), de *masculinity theory*. Messerschmidt deelt de kritiek van feministen dat de klassieke theorieën het concept gender genegeerd hebben, maar hij gelooft niet dat het feminisme criminaliteit adequaat verklaart. Hoewel gedacht wordt dat eerder ontworpen theorieën over criminaliteit gebaseerd waren op onderzoek naar mannen, stelt Messerschmidt (1999) dat mannen en jongens nooit het onderwerp van criminologisch onderzoek zijn geweest,

maar dat het onderzoek 'gender blind' was. Criminaliteit werd niet gezien als iets specifiek mannelijks, maar als iets algemeen menselijks. Messerschmidt deelt dus de visie van feministisch criminologen dat criminologisch onderzoek gender blind is, maar hij is van mening dat mannelijkheid niet serieus genomen wordt in de feministische theorieën. Mannelijk gedrag wordt slechts toegeschreven aan het patriarchale systeem en mannen worden gezien als slecht en simpel. Mannen willen in sociale situaties hun mannelijkheid tonen maar volgens Messerschmidt (1999) verschilt de manier waarop invulling wordt gegeven aan mannelijkheid per leeftijdscategorie, klasse en etnische achtergrond. Mannelijkheid wordt bovendien in specifieke sociale situaties geconstrueerd en is dus geen statisch begrip. Deze theorie richt zich op gender en met name op mannelijkheid in relatie tot criminaliteit, maar geeft geen verklaring voor crimineel gedrag door meisjes en vrouwen. Steffensmeier en Allan (1996) hebben in hun *gendered theory of female offending* geprobeerd om de traditionele theorieën te integreren met de feministische theorieën. Zij gaan uit van de ideeën van traditionele theorieën door te stellen dat criminaliteit zowel bij mannen als bij vrouwen wordt veroorzaakt door maatschappelijke situaties, slechte bindingen met de maatschappij, strain en gelegenheid voor het plegen van een delict. Hun hypothese is dat deze verbanden afhankelijk zijn van gender. Gender is bepalend voor de manier waarop de voornamelijk sociale factoren kunnen leiden tot criminaliteit. Steffensmeier en Allan noemen vijf domeinen die een verklaring kunnen bieden voor het feit dat vrouwen minder delinquent gedrag vertonen dan mannen: genderspecifieke normen, morele ontwikkeling en zorg om anderen, sociale controle, fysieke kracht en agressie en seksualiteit. Ten eerste zijn genderspecifieke normen van invloed op het genderverschil in delinquentie omdat van vrouwen wordt verwacht dat zij voor anderen zorgen, klaar staan voor belangrijke mannen in hun leven, zich onderdanig opstellen, aandacht schenken aan hun uiterlijk en hun kuisheid beschermen. Met morele ontwikkeling doelen Steffensmeier en Allan op de zorg voor anderen en de aandacht voor relaties die vrouwen hebben, terwijl mannen meer gericht zijn op onafhankelijkheid en competentie. Sociale controle verwijst naar de grotere mate van toezicht op meisjes en vrouwen en de daarmee samenhangende grotere kans om gestraft te worden voor wangedrag. Het verschil in fysieke kracht en agressie draagt er ook toe bij dat vrouwen minder delicten plegen dan mannen. Tot slot dragen genderverschillen in seksualiteit en verwachtingen ten aanzien van seksueel gedrag bij aan meer mogelijkheden voor vrouwen om via prostitutie geld te verdienen, waardoor betrokkenheid bij ernstige vermogensdelicten beperkt blijft. Mannen hebben die mogelijkheid om geld te verdienen niet of nauwelijks. Bedacht moet worden dat in veel landen, zoals de VS, prostitutie strafbaar is. In Nederland en in sommige andere landen is dat niet zo – een prostituee is in Nederland geen crimineel. De manier waarop gender is geconstrueerd draagt niet alleen bij aan de verschillen in criminaliteit als het gaat om frequentie en type, maar gender heeft ook invloed op verschillen in de omstandigheden en situatie rondom het plegen van delicten (Steffensmeier & Allan, 1996). Deze theorie is

hiermee de enige in dit hoofdstuk besproken theorie die aandacht schenkt aan deze dimensies van criminaliteit.

De theorieën die in deze paragraaf zijn besproken zijn ontstaan als reactie op de kritiek die werd geuit door de feministisch criminologen. Bij een aantal van deze theorieën gaat het om de toepassing van een klassieke theorie op de vraagstukken over gender en criminaliteit, zoals bij de *general strain theory*. Daarnaast zijn er ook nieuwe theorieën ontstaan die hun oorsprong hebben in de klassieke theorieën zoals de *gender role strain theory* en de *power-control theory*. Ook ligt de basis van de *gendered theory of female offending* bij de klassieke theorieën. In deze theorie worden hypothesen die afkomstig zijn uit klassieke theorieën geïntegreerd en krijgt het begrip gender een centrale plaats. Omdat veel klassieke theorieën een sociologische oorsprong hebben, ligt in de hierboven beschreven theorieën de nadruk op socialisatie en de sociale constructie van verschillen tussen mannen en vrouwen. In de theorie van Steffensmeier en Allan (1996) wordt echter zijdelings wel aandacht geschonken aan biologische verschillen tussen mannen en vrouwen.

4.5 Levensloop- en ontwikkelingscriminologische theorieën

De in de voorgaande paragrafen besproken theorieën zijn ontwikkeld om te verklaren waarom bepaalde meisjes en vrouwen delinquent worden en andere niet; er is gekeken naar verschillen *tussen* individuen. In deze paragraaf ligt de focus echter op de ontwikkeling van delinquent gedrag over tijd en op levensgebeurtenissen die de ontwikkeling kunnen veranderen *binnen* individuen.

Ontwikkelingstheorieën richten zich op ontwikkelingspaden van delinquent gedrag, oftewel langetermijnpatronen van delinquent gedrag. Deze theorieën gaan er vaak van uit dat niet alle criminelen hetzelfde ontwikkelingspad volgen en dat er verschillende verklaringen zijn voor crimineel gedrag in elk ontwikkelingspad. De meest invloedrijke theorie is die van Moffitt (1993), waarin twee ontwikkelingspaden centraal staan: het ‘adolescence-limited’ en het ‘life-course persistent’ pad. Adolescence-limited individuen plegen vooral delicten gedurende de adolescentie, omdat zij een kloof tussen hun biologische en sociale volwassenheid ervaren, de zogenoemde ‘maturity gap’. Delinquent gedrag wordt vooral door omstandigheden verklaard, niet door afwijkende achtergrond- of persoonlijkheidskenmerken. De delicten die gepleegd worden, zijn veelal rebelse delicten, zoals vandalisme. Zodra de maturity gap kleiner wordt, wordt ook de kans op het plegen van delicten plagen kleiner, het delictgedrag is daardoor meestal van korte duur. Individuen uit het life-course persistent pad plegen echter van jongs af aan delicten en stoppen niet zodra ze volwassen worden. Daarnaast plegen zij ernstigere delicten. Hun gedrag wordt verklaard door neuropsychologische gebreken die al ontstaan tijdens de zwangerschap (door druggebruik van moeder, blootstelling aan andere slechte stoffen of slechte voeding), tijdens de bevalling (door complicaties) of na de bevalling (door gebrek aan goede voeding, stimulatie of affectie). Het gaat hier dus om een theorie die sterk biologisch getint is. De gebrekkige neuropsychologische ont-

wikkeling kan tot uiting komen in cognitieve, motorische en gedragsproblemen. Deze problemen worden vervolgens versterkt door een hoogrisico-omgeving. Toch is hier geen sprake van biologisch determinisme, een gebrekkige neuropsychologische ontwikkeling leidt niet onvermijdelijk tot criminaliteit, er moeten ook ongunstige sociale omstandigheden zijn. Moffitt gaat ervan uit dat meisjes dezelfde paden kunnen volgen als jongens, maar dat relatief weinig meisjes het persistente pad volgen. Dat komt doordat minder meisjes dan jongens neuropsychologische gebreken vertonen en zijn daardoor minder kwetsbaar zijn voor externe risicofactoren. Delinquent gedrag door meisjes wordt dus vooral verklaard door de *maturity gap*. Moffitt et al. (2001) vinden in hun studie inderdaad dat het overgrote deel van de delinquente meisjes het adolescent-limited pad volgt en maar een beperkt aantal meisjes het life-course persistente pad.

Silverthorn en Frick (1999) beweren echter dat meisjes zich anders ontwikkelen dan jongens en dat alle meisjes eenzelfde ontwikkelingspad van delinquentie volgen: het zogenoemde 'delayed-onset' pad. Volgens deze theorie starten meisjes pas met het plegen van delicten in de adolescentie en blijven dit doen tot zij volwassen zijn. De risicofactoren voor het pad komen volgens de auteurs overeen met die van life-course persistente jongens. Het verschil is echter dat life-course persistente jongens ook antisociaal gedrag vertonen in de kindertijd. In één studie, uitgevoerd door de bedenkers van de theorie zelf, wordt ondersteuning gevonden voor de theorie (Silverthorn et al., 2001). Er is echter een veel groter aantal studies dat meerdere ontwikkelingspaden van meisjesdelinquentie heeft gevonden. Zo lieten Fontaine et al. (2009) in hun overzichtsstudie zien dat er diverse ontwikkelingstrajecten van antisociaal gedrag zijn voor meisjes, maar dat deze grotendeels overeenkomen met die van jongens. Zowel het adolescence-limited als het life-course persistent pad uit de theorie van Moffitt wordt in de meeste studies gevonden, alsmede het delayed-onset traject uit de theorie van Silverthorn en Frick. Het verschil in risicofactoren voor het life-course persistent traject en het delayed-onset traject is tot dusver nog onduidelijk.

Een andere benadering binnen de levensloopcriminologie richt zich op levensgebeurtenissen of *turning points*, zoals het huwelijk, het krijgen van kinderen, werk en militaire dienst, die crimineel gedrag kunnen beïnvloeden. Zo verklaren Laub en Sampson (2003) crimineel gedrag vanuit sociale informele controle die afhankelijk is van levensgebeurtenissen als werk en huwelijk. Vooral huwelijk lijkt een sterk effect te hebben op (het stoppen met) delictgedrag; althans voor mannen (Bersani et al., 2009). Door te trouwen ervaren mannen meer sociale controle waardoor ze stoppen met het plegen van delicten. Ook komen delinquenten in een meer conventionele omgeving door te trouwen en verliezen zij contacten met delinquente vrienden. Naar het effect van trouwen op crimineel gedrag van vrouwen is echter veel minder onderzoek gedaan, maar onderzoekers suggereren een ander effect voor vrouwen. Dit wordt ondersteund door de theorie van *assortive mating* (zie bijv. Carbone-Lopez & Kruttschnitt, 2010). Deze theorie veronderstelt dat mensen die een relatie hebben overeenkomsten vertonen op het gebied van persoonskenmerken. Zo heeft onderzoek laten zien dat er een verband is in de

mate waarin sensatie wordt opgezocht tussen partners (Moffitt et al., 2001). Aangezien mannen veel vaker deviant zijn dan vrouwen, hebben vrouwen een veel grotere kans om een deviante partner te trouwen dan mannen. Een deviante partner zal hoogstwaarschijnlijk minder sociale controle uitoefenen dan een niet-deviante partner, waardoor het hebben van een partner voor vrouwen dus een kleiner effect zal hebben op het stoppen met criminaliteit dan voor mannen. Er wordt zelfs gesuggereerd dat mannen zichzelf 'omhoog' trouwen en vrouwen zichzelf 'omlaag' (Laub & Sampson, 2003). Studies naar het effect van huwelijk op crimineel gedrag van vrouwen zijn echter schaars. De resultaten van bestaande studies zijn inconsistent, al lijkt het er wel op dat het (positieve) effect van trouwen sterker is voor mannen dan voor vrouwen.

Farrington (2005) geeft in zijn boek een uitvoerige beschrijving van een achttal momenteel belangrijke levensloop- en ontwikkelingstheorieën van delinquentie. Wat opvalt is dat de theorieën vrijwel geen aandacht besteden aan de verklaring van crimineel gedrag van meisjes en vrouwen noch aan het sekseverschil in delinquentie. De theorieën die wel aandacht besteden aan vrouwencriminaliteit geven alleen aan dat de theorie op zowel mannen als vrouwen toepasbaar is. In deze theorieën wordt verondersteld dat vrouwen een lagere antisociale potentie of geneigdheid hebben en daardoor minder vaak delinquent zijn. Daarbij gaat men er impliciet van uit dat meisjes minder worden blootgesteld aan de mechanismen die volgens de theorieën de antisociale potentie of geneigdheid verklaren.

4.6 Neurobiologische theorieën

De laatste tijd zijn biologische verklaringen weer helemaal terug. De tijd dat Buikhuisen in ongenade viel in de jaren zeventig lijkt heel ver achter ons te liggen. Het overgrote deel van onderzoek naar biologische processen die samenhangen met agressief en crimineel gedrag is gericht op mannen (Swaab & De Ranitz, 2007). Hierin wordt gezocht naar verbanden tussen agressief of antisociaal gedrag en hersenstructuren, neurotransmitters, hormonen en de psychofysiologie. Zie hiervoor de theorie van Moffitt, daar komen we nu op terug.

Veel onderzoek gaat uit van de BIS- en BAS-systemen. Het *Behavioural Inhibition System* (BIS) vergroot de kans dat een persoon risico's vermijdt (Gray & McNaughton, 2003). Dit systeem houdt een reactie tegen als straf dreigt of een beloning uitblijft. Angstige mensen hebben een hoog BIS. Een verlaagd BIS wordt in verband gebracht met een verlaagd functioneren van de neurotransmitters serotonine en noradrenaline (Sergeant & De Vente, 2001). In onderzoek naar neurotransmitters zijn aanwijzingen gevonden dat een verhoogd serotoninegehalte een remmende werking heeft op agressie (Donker et al., 1997). Volgens sommige studies wordt dit veroorzaakt doordat serotonine direct van invloed is op impulsief gedrag dat vaak met agressie samengaat. Er zijn echter ook tegenstrijdige resultaten gevonden (Sergeant & De Vente, 2001).

Het Behavioural Approach System (BAS) is tegengesteld aan het BIS en heeft tot gevolg dat mensen risico's juist niet uit de weg gaan. Een verhoogd BAS wordt geassocieerd met een verhoogd functioneren van het dopaminerge systeem. Van dopamine krijgen mensen een gelukkig gevoel, het heeft een belonende werking. Volgens Donker et al. (1997) faciliteren de neurotransmitters noradrenaline en dopamine agressie. Sekseverschillen in het BIS en het BAS en de gevoelens van angst lijken nog niet voldoende onderzocht. Tevens bestaan er mogelijk mutaties in de neurotransmitters die wel invloed hebben op het gedrag van mannen en niet op het gedrag van vrouwen, maar ook hier is vooralsnog onvoldoende onderzoek naar gedaan.

Verminderde angstgevoelens bij mensen die agressief of antisociaal gedrag laten zien, kunnen ook verklaren waarom bepaalde psychofysiologische kenmerken worden gevonden. Sergeant en De Vente (2001) bespreken onderzoeken waaruit blijkt dat een verlaagde huidgeleiding, hartslag en hersenactiviteit bij kinderen voorspelers zijn van later agressief en crimineel gedrag. Ook het onderzoek van Popma (2006), waaruit blijkt dat een lagere mate van het stresshormoon cortisol bij mannen en adolescente jongens samengaat met openlijke agressie, zou kunnen duiden op een verlaagd angstniveau bij criminele en agressieve jongeren.

Ook de evolutionaire psychologie, gebaseerd op Darwins evolutietheorie (1859), houdt zich bezig met het sekseverschil in criminaliteit (Campbell, 2002). Campbell beweert dat de risicofactoren voor crimineel gedrag gelijk zijn voor mannen en vrouwen. Zij stelt dat de oorsprong van de *gender gap* ligt in het meer risicovolle gedrag van mannen dan van vrouwen dat al van jongs af aan wordt waargenomen. Dit verschil is volgens haar van oorsprong biologisch bepaald. Tevens zouden vrouwen sneller angstig zijn dan mannen. Doordat vrouwen minder snel risicovol gedrag vertonen, hebben vrouwen een hogere drempelwaarde voordat zij crimineel gedrag gaan vertonen. In combinatie met de theorieën over het BIS en het BAS zou dit wellicht kunnen verklaren waarom mannen vaker agressief gedrag vertonen dan vrouwen. Immers, als vrouwen minder risicovol gedrag vertonen dan mannen, zullen zij eerder een verhoogd BIS en een verlaagd BAS hebben. Voor mannen zou precies het omgekeerde kunnen gelden.

Een biologische verklaring voor agressief en crimineel gedrag waarbij meer aandacht naar sekseverschillen is gegaan, is te vinden in het onderzoek naar hormoonspiegels. Hogere testosteronspiegels zouden kunnen bijdragen aan het verklaren van het agressieniveau (Donker et al., 1997; Swaab & De Ranitz, 2007). Een precieze causale relatie tussen testosteron en agressiviteit is echter nog niet vastgesteld. Er wordt verondersteld dat de over het algemeen hogere testosteronspiegels van jongens dan van meisjes tijdens zwangerschap, mogelijk een verklaring kunnen bieden voor een hogere mate van agressiviteit bij jongens (Swaab & De Ranitz, 2007). Swaab en Ranitz ondersteunen hun vermoedens met tweelingonderzoek, waarin meisjes die met een broertje in de baarmoeder te hebben gezeten, agressiever blijken te zijn dan meisjes die met een zusje de baarmoeder hebben gedeeld. In onderzoek naar hormoonspiegels bij vrouwelijke gedetineerden wordt ook een

sterke samenhang gevonden tussen gewelddadigheid en hogere testosteronspiegels (Donker et al., 1997).

Ontwikkelingsfactoren die samen kunnen hangen met agressief en crimineel gedrag, zoals ondervoeding van het kind, roken tijdens de zwangerschap en lichte ontwikkelings- en geboortedefecten in de hersenen, kunnen tijdens de puberteit tot uiting komen door een stijging van hormoonspiegels. Hoewel deze ontwikkelingsfactoren niet seksespecifiek zijn, is de stijging van hormoonspiegels in de puberteit dat wel (Swaab & De Ranitz, 2007). Zoals hierboven is beschreven, lijkt er tevens een relatie te bestaan tussen hormoonspiegels enerzijds en agressief en antisociaal gedrag anderzijds. Dit dient nog verder onderzocht te worden.

Tenslotte bestaat er ook biologisch onderzoek dat zich alleen richt op crimineel gedrag bij vrouwen. Dit onderzoek staat van oudsher in het teken van verschillen tijdens de menstruele en premenstruele fase aan de ene kant en agressieve en criminele gedragingen aan de andere kant. Voorbeelden van deze agressieve en criminele gedragingen zijn gewelddadige delicten, ongelukken met overlijden als gevolg, opnames in een psychiatrische kliniek en zelfmoord (Swaab & De Ranitz, 2007). Wat de verklaring is voor het verhoogde agressieve en criminele gedrag tijdens de (pre)menstruele fase is niet duidelijk.

Door wetenschappers wordt overigens benadrukt dat biologische processen geen sluitende verklaring geven voor agressief en antisociaal gedrag, maar dat deze altijd in wisselwerking staan met psychosociale factoren (Popma, 2006; Swaab & De Ranitz, 2007). Belsky et al. (2009) stellen dat genen mensen meer of minder vatbaar kunnen maken voor omgevingsinvloeden. Deze genen zijn bovendien zelf aan verandering onderhevig (epigenetische expressie genoemd). Uit onderzoek blijkt inderdaad dat het niet zozeer genetische factoren zijn die externaliserend gedrag beïnvloeden, maar dat het vooral gaat om de combinatie tussen genen en de omgeving (Bakermans-Kranenburg, 2009). Hoewel genetica en de biologie dus een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het onderzoek naar crimineel gedrag, blijkt weer dat er sprake moet zijn van interdisciplinair onderzoek waarbij de verschillende disciplines elkaar kunnen aanvullen. In hoofdstuk 4 wordt door De Kogel specifiek ingegaan op biologische factoren die samenhangen met delinquentie van meisjes.

4.7 Discussie

4.7.1 Verklaringen voor meisjes- en vrouwencriminaliteit

In dit hoofdstuk staan ten eerste verklaringen voor criminaliteit door meisjes en vrouwen centraal: waarom plegen meisjes en vrouwen delicten? In de besproken theorieën worden veelal dezelfde verklaringen voor meisjes- en vrouwencriminaliteit gegeven als voor jongens- en manncriminaliteit, ongeacht de wetenschappelijke discipline. Biologische verklaringen worden gegeven voor crimineel gedrag van vrouwen. In oudere theorieën wordt criminaliteit verklaard door atavisme; in

modernere theorieën worden neurobiologische verklaringen gegeven; met name hormonen lijken een rol te spelen. Zo wordt een hoge testosteronspiegel niet alleen bij mannen maar ook bij vrouwen in verband gebracht met crimineel gedrag. Ook worden psychologische processen in verband gebracht met criminaliteit bij vrouwen. Zo wordt in oudere theorieën beweerd dat criminele vrouwen eigenlijk man zouden willen zijn en in hun zoektocht naar een eigen penis crimineel gedrag gaan vertonen als een middel om in opstand te komen tegen de rollen en taken die vrouwen volgens Freud van nature behoren aan te nemen. Voor zover wij weten wordt er in moderne psychologische theorieën vrijwel geen specifieke aandacht besteed aan het verklaren van criminaliteit door meisjes en vrouwen of voor de gender gap.

Naast biologische en psychologische factoren worden omgevingsinvloeden en sociologische processen aangevoerd om crimineel gedrag bij vrouwen te verklaren. Zo kunnen zwakke bindingen met maatschappelijke instituties zoals een slechte band met ouders en weinig binding met school ervoor zorgen dat meisjes en vrouwen mogelijk delicten zullen plegen. Ook kan strain optreden wanneer verwachtingen of idealen niet op een conventionele manier bereikt kunnen worden. Voorbeelden van strain zijn hard straffen door ouders, negatieve middelbareschoolervaringen, zoals het halen van lage cijfers en conflicten met de leraar, een sterke behoefte aan geld, thuisloosheid en slachtofferschap. Criminaliteit door vrouwen kan ook worden verklaard door mogelijkheden en kansen voor het plegen van delicten. Wanneer vrouwen even veel vrijheid krijgen als mannen, toegang hebben tot de arbeidsmarkt en meer mogelijkheden hebben om delicten te plegen, zal crimineel gedrag bij hen waarschijnlijk toenemen, zo is de gedachte.

Tot slot worden combinaties van biologische en omgevingsinvloeden aangedragen om criminaliteit bij vrouwen te verklaren. Het gaat dan om neurologische tekortkomingen, gezinsproblemen en de invloed van delinquente vrienden die de kans op delinquent gedrag kunnen verhogen, zoals in de ontwikkelingstheorie van Moffitt. Daarnaast kan de spanning een rol spelen bij crimineel gedrag die tijdens de puberteit ontstaat tussen enerzijds biologische volwassenheid en anderzijds beperkte autonomie en verantwoordelijkheden. De mate waarin deze risicofactoren een rol spelen, zijn van invloed op het verloop van de criminele carrière. Alhoewel er mogelijke sekseverschillen zijn in criminele carrières zoals in het model van Silverthorn en Frick naar voren komt, kunnen de hierboven genoemde risicofactoren criminaliteit bij zowel mannen als vrouwen verklaren. Kortom, over het algemeen geven theoretici aan dat verklaringen voor criminaliteit door vrouwen dezelfde zijn als verklaringen voor criminaliteit door mannen.

Er wordt in een enkel geval wel een specifieke verklaring voor meisjes- en vrouwen-criminaliteit gegeven die verschilt van de verklaring voor jongens- en manncriminaliteit. Hoewel *strain* bij vrouwen en mannen een rol speelt, kan *strain* verschillende vormen aannemen, afhankelijk van gender. Zo kunnen reclamecampagnes voor cosmetische producten en kleding voor frustratie en strain bij meisjes zorgen waardoor deze meisjes in de verleiding kunnen komen om winkeldiefstal te plegen. Daarnaast hebben meisjes een grotere kans om bepaalde vormen van strain te erva-

ren, zoals seksueel misbruik, seksediscriminatie en partnergeweld. Tot slot kunnen meisjes delicten plegen doordat zij *gender role strain* ervaren. In dat geval ervaren meisjes strain doordat zij verschillende rolverwachtingen proberen waar te maken. Niet alle besproken theorieën geven een verklaring voor crimineel gedrag door vrouwen. De feministische theorieën veronderstellen dat vrouwen minder vaak crimineel gedrag vertonen dan mannen omdat ze niet in de gelegenheid zijn om crimineel gedrag te vertonen doordat ze onderdrukt worden door de door mannen gedomineerde samenleving. Ze geven echter geen verklaring voor het feit dat sommige vrouwen wel delicten plegen. Ook geeft de *masculinity theory* alleen een verklaring voor manncriminaliteit. Mannen in een bepaalde leeftijdsgroep, klasse en etnische achtergrond kunnen delicten plegen om hiermee hun mannelijkheid te tonen. Een verklaring voor vrouwencriminaliteit ontbreekt in deze theorie. Levensloopcriminologen verwijzen naar levensgebeurtenissen en veranderingen in de levensloop die samengaan met een bepaalde levensfase als verklaringen voor criminaliteit. Hoewel het construct gender niet in deze theorie voorkomt, lijkt het erop dat de levensgebeurtenissen vooral criminaliteit bij mannen verklaren. Een voorbeeld van een levensgebeurtenis of *turning point* is het aangaan van een huwelijk. Dit is waarschijnlijk geen goede verklaring voor het stoppen van criminaliteit bij vrouwen aangezien er aanwijzingen zijn dat een partner of echtgenoot juist een risicofactor voor vrouwen kan zijn als deze zelf crimineel gedrag vertoont (Moffitt et al., 2001).

4.7.2 Verklaringen voor sekseverschillen in criminaliteit

Een tweede belangrijke vraag die we aan de hand van criminologische theorieën trachten te beantwoorden is: waarom plegen meisjes en vrouwen minder delicten dan jongens en mannen? Het sekseverschil in de prevalentie van crimineel gedrag wordt aangeduid met de *gender gap*. In de inleiding van dit hoofdstuk zijn twee hypothesen genoemd (Moffitt et al., 2001).

De eerste hypothese is dat vrouwen minder kwetsbaar zijn voor risicofactoren van delinquent gedrag dan mannen (*differential vulnerability hypothesis*). Risicofactoren hebben dan een kleiner effect op delinquent gedrag bij vrouwen dan bij mannen. Verklaringen voor sekseverschillen in criminaliteit die de *general strain theory* geeft, sluiten aan bij de *differential vulnerability hypothesis*. Zo ervaren jongens en meisjes in dezelfde mate strain, maar de manier waarop zij reageren op strain is verschillend. Meisjes zullen eerder geneigd zijn om met destructief gedrag te reageren dat gericht is op henzelf (internaliserend probleemgedrag), zoals druggebruik en eetstoornissen, en jongens zullen eerder omgaan met strain door destructief gedrag te vertonen dat gericht is op anderen en op de buitenwereld (externaliserend probleemgedrag), zoals crimineel gedrag.

De tweede hypothese is dat vrouwen minder worden blootgesteld aan risicofactoren dan mannen (*differential exposure hypothesis*). De meeste besproken theorieën sluiten aan bij deze laatste hypothese. De theorie van Lombroso, die aan het eind van de negentiende eeuw werd ontwikkeld, veronderstelt dat vrouwen achterlopen in het evolutieproces waardoor atavisme en criminaliteit bij vrouwen minder vaak

voorkomt. Een modernere verklaring is dat risicogedrag minder vaak voorkomt bij meisjes dan bij jongens waardoor jongens een groter risico lopen om crimineel gedrag te gaan vertonen. Bovendien hebben meisjes en vrouwen over het algemeen sterkere bindingen met de samenleving (*control theory*). Meisjes hebben bijvoorbeeld hechtere relaties met vrienden en ouders dan jongens, besteden meer tijd aan huiswerk maken en halen betere schoolprestaties. Ook ervaren meisjes minder vormen van strain die gerelateerd zijn aan delinquent gedrag, zoals hardere straffen door ouders en negatieve middelbareschoolervaringen (*general strain theory*).

Sociologische factoren zoals rolpatronen en -verwachtingen en ongelijkheid in machtsverhoudingen tussen de seksen worden aangevoerd om te verklaren waarom vrouwen minder delicten plegen dan mannen. Door man-vrouwverhoudingen en bestaande rolverwachtingen hebben vrouwen minder mogelijkheden om delicten te plegen. Deze feministische theorieën verklaren waarom vrouwen minder worden blootgesteld aan risicofactoren voor criminaliteit. Vrouwen brengen bijvoorbeeld meer tijd binnenshuis door dan mannen (feministische modellen), er wordt meer toezicht gehouden op meisjes dan op jongens en meisjes zullen minder snel gestraft worden voor delinquent gedrag (*power-control theory*). Steffensmeier en Allan (1996) bestrijden de *gender-equality hypothesis* waarin wordt verondersteld dat als vrouwen op dezelfde manier gaan leven als mannen, het genderverschil in criminaliteit zal verdwijnen. Dit idee sluit aan bij de *differential exposure hypothesis* die ervan uitgaat dat meisjes en vrouwen minder worden blootgesteld aan risicofactoren dan jongens en mannen en dat zij daarom minder delicten plegen dan jongens en mannen. Zij denken eerder dat seksegelijkheid zal leiden tot meer mogelijkheden voor vrouwen om te participeren in de arbeidsmarkt en geld te verdienen en zij daardoor minder stress en onderdrukking zullen ervaren, waardoor criminaliteit juist zal afnemen bij vrouwen. Volgens deze theoretici kunnen de genderverschillen in criminaliteit verklaard worden door genderverschillen in rolverwachtingen, morele ontwikkeling en zorg voor anderen, sociale controle, fysieke kracht en mogelijkheden om geld te verdienen via prostitutie.

Er zijn ook theoretici die het bestaan van de *gender gap* ter discussie stellen. In de jaren vijftig van de vorige eeuw dacht Pollak (1950) dat er helemaal geen verschillen waren in criminaliteit tussen mannen en vrouwen, maar dat vrouwen door hun bedrieglijke aard beter in staat zouden zijn om door hen gepleegde delicten verborgen te houden. Delicten die volgens Pollak vaker door vrouwen worden gepleegd zijn abortus, kindermoord en afpersing. Deze vormen van criminaliteit zijn gemakkelijker verborgen te houden dan andere typen delicten. Meer recent onderzoek waaruit blijkt dat antisociaal gedrag mogelijk meer verborgen is bij vrouwen dan bij mannen richt zich op agressie. Zo pleiten Crick et al. (2007) ervoor dat er meer aandacht komt voor relationele of indirecte agressie. Dit is een meer verborgen vorm van agressie waarbij evenveel schade kan ontstaan als bij fysieke of directe agressie en die relatief vaak voorkomt bij meisjes. Een andere verklaring voor het feit dat er een hoger *dark number* bestaat als het gaat om criminaliteit door vrouwen, is dat politie en justitiefunctionarissen uit hoffelijkheid eerder geneigd zijn om niet tot arrestatie of vervolging over te gaan als de dader

een vrouw is (zie bijv. Kruttschnitt & Savolainen, 2009). Er zijn dus onderzoekers die om verschillende redenen menen dat criminaliteit of antisociaal gedrag bij vrouwen vaker verborgen blijft en dat de gender gap in criminaliteit kleiner is. Pollak is echter één van de weinigen die de *gender gap* ontkent (Bruinsma & Lissenberg, 1987).

4.7.3 Historische context

De in dit hoofdstuk besproken theorieën moeten worden geplaatst in de historische context. De ideeën zijn namelijk sterk gerelateerd aan de heersende ideeën over man-vrouwverhoudingen en genderverschillen. In de tijd van Lombroso was de visie gangbaar dat vrouwen inferieur waren aan mannen. Deze visie is duidelijk terug te vinden in zijn ideeën over criminaliteit door mannen en vrouwen. Het is opvallend dat Lombroso's ideeën over criminaliteit door vrouwen lange tijd gangbaar zijn gebleven, terwijl verklaringen voor criminaliteit door mannen steeds meer werden gezocht in maatschappelijke processen en sociale omgevingsinvloeden. Enerzijds kan dit te maken hebben met de minimale aandacht die werd besteed aan verklaringen voor vrouwencriminaliteit, anderzijds kunnen ongelijke man-vrouwverhoudingen hierop van invloed zijn geweest. Met de opkomst van het feminisme veranderde langzaam het denken over criminaliteit en vrouwen en kwam er aandacht voor sociale processen als verklaring voor genderverschillen in criminaliteit.

Het is opmerkelijk dat biologische factoren, die in de tijd van Lombroso gangbaar waren, daarna lange tijd werden verguisd. Hoewel de biologische verklaringen langer stand hielden voor vrouwen dan voor mannen, lag de nadruk vanaf de komst van de klassieke criminologische theorieën vooral op sociologische en psychologische verklaringen voor criminaliteit. Tegenwoordig nemen biologische verklaringen weer toe in belang. Het is een algemeen aanvaard idee dat criminaliteit niet alleen kan worden verklaard vanuit maatschappelijke en psychologische factoren. Neurobiologische theorieën worden nu serieus genomen en multidisciplinaire studies waarin een interactie tussen biologische, psychologische en sociale factoren wordt verwacht, zijn sterk in opkomst.

Historische veranderingen in de visie op man-vrouwverhoudingen spelen ook een rol bij de vorming van het concept criminaliteit. Definities van criminaliteit zijn aan verandering onderhevig. Zo uitten de radicaal feministen in de jaren zeventig en tachtig felle kritiek op de ongelijkheid bij het straffen van jongens en meisjes. Meisjes die zich promiscue gedroegen werden gestraft en jongens niet, de zogenoemde *double standard*. Daarnaast trad de staat relatief weinig op tegen geweld van mannen tegen vrouwen. Ook werd huiselijk geweld door mannen lange tijd niet gestraft. De radicaal feministen stelden daarom dat de wet werd gebruikt om rolpatronen te bevestigen en vrouwelijke seksualiteit te onderdrukken. Tegenwoordig is prostitutie in Nederland niet verboden, het is in veel andere landen wel strafbaar. Bepaalde misdaden die voornamelijk tegen vrouwen worden gepleegd, zoals huiselijk geweld en verkrachting binnen het huwelijk, zijn nu wel strafbaar.

4.7.4 Hiaten in de theorievorming

Een aantal onderwerpen in verband met meisjes- en vrouwencriminaliteit wordt niet of nauwelijks aan de orde gesteld in de besproken theorieën. Ten eerste wordt wel gesuggereerd dat meisjes met ernstige gedragsproblemen meer ernstige problemen vertonen dan jongens. Zo blijkt uit de review van Loeber en Keenan (1994) dat er bij meisjes met een antisociale gedragsstoornis vaker sprake is van bijkomende stoornissen, zoals depressie en posttraumatische stressstoornis, dan bij jongens met een antisociale gedragsstoornis. Ondanks het feit dat een antisociale gedragsstoornis minder vaak voorkomt bij meisjes, blijkt dat de problemen bij deze meisjes ernstiger zijn dan bij jongens. Dit verschijnsel wordt ook wel aangeduid met de *genderparadox*. Echter, veel van de studies in de review van Loeber en Keenan blijken geen empirische onderzoeken te zijn of helemaal geen vergelijking tussen jongens en meisjes te maken en dus kunnen we uit de review niet concluderen dat er inderdaad zoiets als een *genderparadox* bestaat (Moffitt et al., 2001).

Eme (1992) laat in zijn overzichtsstudie zien dat de onderzoeken hiernaar uiteenlopende resultaten hebben. Er zijn een aantal recentere studies die delinquente jongens en meisjes vergelijken en die laten zien dat delinquente meisjes meer mentale gezondheidsproblemen hebben dan jongens (Alemagno et al., 2006; Gavazzi et al., 2006; Johansson & Kempf-Leonard, 2009). Echter, dit zijn allemaal onderzoeken met steekproeven van jongeren die verdacht of veroordeeld waren voor het plegen van een delict, waarbij er geen gebruik is gemaakt van een controlegroep. Het zou dus best zo kunnen zijn dat alle meisjes (en niet alleen de delinquente) meer mentale gezondheidsproblemen hebben dan meisjes. Dit is zonder controlegroep niet uit te sluiten.

Ook de studie van Cauffman et al. (2007), waarin gedetineerde jongeren zijn onderzocht en waarbij wel gebruikgemaakt werd van een controlegroep, blijkt de *genderparadox* te bevestigen. Dit lijkt erop te wijzen dat meisjes inderdaad meer problemen hebben dan jongens wanneer ze in detentie zitten. Wat echter belangrijk is om te beseffen is dat door de selectieve steekproef van verdachte en veroordeelde jongeren in de studies het ook zo kan zijn dat de verschillen in mentale gezondheidsproblemen eerder het beleid en de focus van de politie representeren dan echte verschillen. Daarnaast wordt in deze studies niet zozeer gevonden dat meisjes ernstiger delinquent zijn dan jongens. Tot slot zijn aanwijzingen voor de *genderparadox* gevonden in een andere steekproef, zoals broertjes en zusjes van veroordeelde jongens: gedragsproblemen bij meisjes kwamen minder vaak voor dan bij jongens, maar de meisjes met gedragsproblemen hadden gedragsproblemen in meer domeinen dan jongens met gedragsproblemen (Tiet et al., 2001). Meisjes met gedragsproblemen kwamen dus minder vaak voor maar wanneer meisjes gedragsproblemen vertoonden, waren deze ernstiger dan bij jongens. Al met al zijn er wel aanwijzingen voor de *gender paradox*, maar vooralsnog gaat het voornamelijk om klinische en justitiële steekproeven en bestaan er vrijwel geen studies die zich hebben gericht op de normale populatie.

Ook wordt soms gesuggereerd dat delinquente meisjes naast een ernstigere problematiek meer risicofactoren ervaren dan jongens. Meisjes hebben als het ware een hogere drempelwaarde om delinquent te worden. Er zijn dus meer risicofactoren nodig dan bij jongens om in de criminaliteit te belanden (Eme, 1992). Hier is echter nog weinig goed onderzoek naar gedaan; de bestaande onderzoeken hebben vaak te kampen met belangrijke methodologische problemen, zoals selectieve steekproeven en het ontbreken van een controlegroep. De resultaten zijn dan ook niet overtuigend (Alemagno et al., 2006; Eme, 1992; Moffitt et al., 2001; Van der Laan & Van der Schans, 2010).

Een tweede hiaat in theorieën over meisjes- en vrouwencriminaliteit heeft betrekking op verschillende dimensies van criminaliteit. In theorieën is voornamelijk aandacht voor de prevalentie van criminaliteit bij vrouwen en sekseverschillen hierin, maar weinig aandacht voor andere dimensies van criminaliteit zoals het type delict en de context waarin een delict wordt gepleegd. De *gendered theory of female offending* is de enige hier besproken theorie die aandacht schenkt aan deze dimensies van criminaliteit. Aan de hand van de manier waarop gender is georganiseerd, verklaart deze theorie bijvoorbeeld waarom bepaalde typen delicten vaker worden gepleegd door vrouwen, zoals winkeldiefstal, en andere typen delicten minder vaak voorkomen, zoals ernstige geweldpleging (Steffensmeier & Allan, 1996). Onderzoekers waarschuwen dat er meer oog moet komen voor heimelijke vormen van delinquent gedrag (*covert delinquency*) die relatief vaker voorkomen bij meisjes (Tiet et al., 2001). Een voorbeeld hiervan is relationele agressie. Bij deze indirecte en heimelijke vorm van agressie raken anderen beschadigd doordat opzettelijk schade wordt toegebracht aan vriendschapsrelaties, bijvoorbeeld door het verspreiden van geruchten. Uit onderzoek blijkt dat deze vorm van agressie vaker voorkomt bij meisjes en net als fysieke agressie gerelateerd is aan latere sociale en psychische aanpassingsproblemen (Crick et al., 2006).

4.8 Tot slot

Sinds de kritiek van de feministisch criminologen op bestaande theorieën is er een debat gaande, het zogenoemde *gender-specificity debate*, waarin gediscussieerd wordt over de vraag of genderspecifieke theorieën nodig zijn. Enerzijds zijn veel theoretici het erover eens dat verklaringen voor criminaliteit door vrouwen in grote lijnen overeenkomen met de verklaringen die gangbaar zijn voor criminaliteit door mannen. Dit pleit voor een genderneutrale theorie. Echter, de genderneutrale theorieën zijn onvoldoende in staat om genderverschillen in het vóórkomen en de aard van criminaliteit te verklaren. De ideeën over de invloed van gender op de ontwikkeling van criminaliteit die worden verwoord door de feministisch criminologen, gaan wel in op dit vraagstuk. Bovendien komt in de *general strain theory* naar voren dat strain en spanning weliswaar crimineel gedrag kunnen verklaren voor zowel mannen als vrouwen, maar dat er genderverschillen bestaan in de vormen van strain. De *role strain theory* veronderstelt dat door conflicterende rolver-

wachtingen *role strain* kan ontstaan die een verklaring kan bieden voor delinquent gedrag bij meisjes en niet bij jongens. De genderneutrale theorieën brengen deze onderliggende processen die aan verklaringen voor criminaliteit door meisjes en vrouwen ten grondslag liggen, niet in beeld. Lombroso dacht het raadsel van de criminele vrouw te hebben ontsluitend. Zo stellig zijn hedendaagse criminologen allang niet meer. Er valt dus nog veel te doen op het gebied van theorievorming en onderzoek naar criminaliteit en gender.

Vragen

1. Leg uit waarom theorieën over verschillen in criminaliteit tussen mannen en vrouwen aan het einde van de negentiende eeuw sterk biologisch beïnvloed waren. En leg uit waarom in het begin van de eenentwintigste eeuw opnieuw biologische theorieën sterk in opmars zijn. Wat zijn overeenkomsten en verschillen?
2. In de theorie wordt gesproken over de ‘gender gap’. Wat wordt daarmee bedoeld? Welke verklaringen worden in dit hoofdstuk gegeven voor het bestaan van die gender gap?
3. In veel theorieën spelen sociale en culturele aspecten een belangrijke rol als het gaat om antwoorden op de vraag waarom mensen crimineel gedrag vertonen. In hoeverre is een genderneutrale theorie mogelijk en welke redenen zouden er zijn om een genderspecifieke theorie te ontwikkelen?

Literatuur

- Adler, F. (1975). *Sisters in crime: The rise of the new female criminal*. New York: McGraw Hill.
- Adler, F. (1999). Sisters in crime. In: F.T. Cullen & R. Agnew (Eds.), *Criminological theory: Past to present* (p. 347-254). Los Angeles: Roxbury Publishing Company.
- Agnew, R. (1985). A revised theory of delinquency. *Social Forces*, 64, 151-167.
- Agnew, R. (2009). The contribution of ‘mainstream’ theories to the explanation of female delinquency. In: M.A. Zahn (Ed.), *The delinquent girl*. Philadelphia: Temple University Press.
- Bakermans-Kranenburg, M. M. J. (2009). Genen in ontwikkeling. *Kind en adolescent*, 30, 231-242.
- Belknap, J. (2007). *The invisible woman: Gender, crime, and justice*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
- Belsky, J., Jonassaint, C., Pluess, M., Stanton, M., Brummett, B. & Williams, R. (2009). Vulnerability genes or plasticity genes? *Molecular Psychiatry*, 14, 746-754.

- Berger, R.J. (1989). Female delinquency in the emancipation era: A review of the literature. *Sex Roles*, 21(5-6), 375-399.
- Bersani, B.E., Laub, J.H. & Nieuwbeerta, P. (2009). Marriage and desistance from crime in the Netherlands: Do gender and socio-historical context matter? *Journal of Quantitative Criminology*, 25, 3-24.
- Bonger, W.A. (1916). *Criminality and economic conditions*. Boston: Little, Brown & Co.
- Broidy, L. & Agnew, R. (1997). Gender and crime: A general strain theory perspective. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 34(3), 275-306.
- Bruinsma, G.J.N. & Lissenberg, E. (1987). Vrouwen als daders. In: G.J.N. Bruinsma, E. Leuw, E. Lissenberg & A. van Vliet (Eds.), *Vrouw en criminaliteit: Vrouwen als pleegers en slachtoffers van criminaliteit*. Meppel: Boom.
- Campbell, A. (2002). *A mind of her own. The evolutionary psychology of women*. Oxford: Oxford University Press.
- Carbone-Lopez, K. & Kruttschnitt, C. (2010). Risky relationships? Assortative mating and women's experiences of intimate partner violence. *Crime & Delinquency*, 56(3), 358-384.
- Crick, N.R., Ostrov, J.M. & Kawabata, Y. (2007). Relational aggression and gender: An overview. In: D. J. Flannery, A. T. Vazsonyi & I. Waldman, D. (Eds.), *The Cambridge handbook of violent behavior and aggression* (p. 245-259). New York: Cambridge University Press.
- Crick, N.R., Ostrov, J.M. & Werner, N.E. (2006). A longitudinal study of relational aggression, physical aggression, and children's social-psychological adjustment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34(2), 131-142.
- Cullen, F.T. & Agnew, R. (1999). *Criminological theory: Past to present*. Los Angeles: Roxbury Publishing Company.
- Daly, K. & Chesney-Lind, M. (1988). Feminism and criminology. *Justice Quarterly*, 5, 497-538.
- Donker, A.G., Hessing, D.J. & Michon, J.A. (1997). Biopsychologie van antisociaal gedrag. In: P.J. van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag (Eds.), *Het hart van de zaak: Psychologie van het recht* (p. 123-148). Deventer: Gouda Quint.
- Farganis, J. (2004). *Readings in social theory. The classical tradition to post-modernism*. New York: McGraw-Hill.
- Farrington, D.P. (2005). *Integrated developmental and life course theories of offending* (vol. 14). Piscataway, NJ: Transaction Publishers.
- Fontaine, N., Carbonneau, R., Vitaro, F., Barker, E.D. & Tremblay, R.E. (2009). Research review: A critical review of studies on the developmental trajectories of antisocial behavior in females. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(4), 363-385.
- Glueck, S. & Glueck, E.T. (1934). *Five hundred delinquent women*. New York: Alfred A. Knopf.
- Goode, W.J. (1960). A theory of role strain. *American Sociological Review*, 25(4), 483-496.
- Gottfredson, M. R. & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Palo Alto: Stanford University Press.
- Gray, J.A. & McNaughton, N. (2003). *The neuropsychology of anxiety: An enquiry into the function of the septo-hippocampal system*. Oxford: Oxford University Press.

- Hagan, J. (1999). A power-control theory of gender and delinquency. In: F.T. Cullen & R. Agnew (Eds.), *Criminological theory: Past to present* (p. 199-206). Los Angeles: Roxbury Publishing Company.
- Healy, W. (1915). *The individual delinquent: A text-book of diagnosis and prognosis for all concerned in understanding offenders*. Boston: Little, Brown & Co.
- Heer-de Lange, N.E. de & Kaldien, S.N. (Eds.). (2010). *Criminaliteit en rechtspraak 2009: Ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Heerikhuizen, B. van (1987). *W.A. Bongers, socioloog en socialist*. Groningen: Forsten en Wolters-Noordhoff.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Konopka, G. (1966). *The adolescent girl in conflict*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Kruttschnitt, C. & Savolainen, J. (2009). Ages of chivalry, places of paternalism: Gender and criminal sentencing in Finland. *European Journal of Criminology*, 6(3), 225-247.
- Lanier, M.M. & Henry, S. (1998). *Essential criminology*. Colorado: Westview Press.
- Laub, J.H. & Sampson, R.J. (2003). *Shared beginnings, divergent lives: Delinquent boys to age 70*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Loeber, R. & Keenan, K. (1994). Interaction between conduct disorder and its comorbid conditions: Effects of age and gender. *Clinical Psychology Review*, 14(6), 497-523.
- Lombroso, C. & Ferrero, G. (2004). *Criminal woman, the prostitute, and the normal woman* (translated by Nicole Hahn Rafter and Mary Gibson). Durham, NC: Duke University Press.
- Merton, R.K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3, 672-682.
- Messerschmidt, J. W. (1999). Masculinities and Crime. In: F.T. Cullen & R. Agnew (Eds.), *Criminological theory: Past to present* (p. 364-374). Los Angeles: Roxbury Publishing Company.
- Miller, J. & Mullins, C.W. (2009). Feminist theories of girls' delinquency. In: M.A. Zahn (Ed.), *The delinquent girl* (p. 30-49). Philadelphia: Temple University Press.
- Moffitt, T.E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674-701.
- Moffitt, T.E. & Caspi, A. (2001). Childhood predictors differentiate life-course-persistent and adolescence-limited antisocial pathways among males and females. *Development and Psychopathology*, 13(2), 355-375.
- Moffitt, T.E., Caspi, A., Rutter, M. & Silva, P.A. (2001). *Sex differences in antisocial behaviour: Conduct disorder, delinquency, and violence in the Dunedin Longitudinal Study*. New York: Cambridge University Press.
- Noordman, J. (1989). *Om de kwaliteit van het nageslacht: Eugenetica in Nederland, 1900-1950*. Nijmegen: SUN.
- Ogle, R.S. & Batton, C. (2009). Revisiting patriarchy: Its conceptualization and operationalization in criminology. *Critical Criminology*, 17, 159-182.
- Pollak, O. (1950). *The criminality of women*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Popma, J.J. (2006). *Neurobiological factors of antisocial behavior in delinquent male adolescents*. Unpublished Doctoral dissertation, Vrije Universiteit, Amsterdam.

- Rafter, N.H. & Gibson, M. (2004). Editor's introduction. In: C. Lombroso & G. Ferrero (Eds.), *Criminal woman, the prostitute, and the normal woman* (p.). Druham, NC: Duke University Press.
- Sergeant, J.A. & Vente, W. de (2001). Neuropsychologische factoren bij gewelddadig gedrag. In: R. Loeber, N.W. Slot & J.A. Sergeant (Eds.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies* (p. 171-183). Houten/Diegem: Bohn Stafleu van Loghum.
- Silverthorn, P. & Frick, P.J. (1999). Developmental pathways to antisocial behavior: The delayed-onset pathway in girls. *Development and Psychopathology*, 11(1), 101-126.
- Silverthorn, P., Frick, P.J. & Reynolds, R. (2001). Timing of onset and correlates of severe conduct problems in adjudicated girls and boys. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23(3), 171-181.
- Simon, R. (1975). *Women and Crime*. Lexington, MA: D. C. Heath.
- Slotboom, A., Wong, T., Swier, C. & Broek, T.C. van den (2011). *Delinquente meisjes: Achtergronden, risicofactoren en interventies*. Den Haag: WODC.
- Smart, C. (1976). *Women, crime and criminology: A feminist critique*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Steffensmeier, D. & Allan, E. (1996). Gender and crime: Toward a gendered theory of female offending. *Annual Review of Sociology*, 22, 459-487.
- Sutherland, E.H. (1947). *Principles of Criminology*. Philadelphia: J. B. Lippincott.
- Swaab, D.F. & Ranitz, A.G.S. de (2007). Agressief en crimineel gedrag. In: D.C. Cath, C.M.T. Gijsbers van Wijk & U.M.H. Klumpers (Eds.), *Sekseverschillen in de psychiatrie: Een neurologische benadering* (p. 208-229). Assen: Van Gorcum.
- Thomas, W.I. (1923). *The unadjusted girls*. Boston: Little, Brown & Co.
- Tiet, Q.Q., Wasserman, G.A., Loeber, R., McReynolds, L.S. & Miller, L.S. (2001). Developmental and sex differences in types of conduct problems. *Journal of Child and Family Studies*, 10(2), 181-197.
- Vedder, C. & Somerville, D. (1970). *The delinquent girl*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.